УДК 821.111
Б88

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Переклад з англійської *Івана Кулинича*

Дизайнер обкладинки *Анастасія Федай*

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2025
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2025

ISBN 978-617-15-1448-5

Розділ 1

ПАСТОРСЬКИЙ БУДИНОК

У сі правдиві історії мають у собі мораль. Щоправда, незрідка той скарб тяжко видобути, навіть якщо і вдається, то хіба якісь нещасні крихти, зморщений, висхлий горішок ледве вартий тих клопотів, аби розколоти шкарлупу. Чи так воно й у випадку з моєю історією, чи ні, але я не можу компетентно відповісти. Іноді мені здається, що комусь вона може стати в пригоді, а когось потішити, та хай увесь світ сам розсудить. Сховавшись за ширмою анонімності, плином років і кількома вигаданими іменами, я не боюся ризикнути й відверто викласти перед людьми те, у чому б не звірилася навіть найближчому товаришу.

Мій батько був священнослужителем на півночі Англії, усі, хто з ним знався, цілком заслужено його поважали. Замолоду він досить непогано жив собі на доходи від скромної духовної посади й ренти зі своєї маленької нерухомості. Моя мати, яка вийшла за нього заміж усупереч бажанню своїх рідних, була дочкою сквайра і мала сильний характер. Даремно їй твердили, що, як стане дружиною бідного пастора, їй доведеться відмовитися від карети, служниці й усіх розкошів і привілеїв достатку, — усього, що з дитинства стало для неї практично

життєво необхідним. Карета й служниця, — відказувала вона, — то, звісно, неабиякі зручності, проте, дякувати Богові, у неї і самої були ноги, щоб ходити, та руки, щоб про себе подбати. Вишуканим маєтком і просторою парковою територією не можна було нехтувати, але моя мама радше воліла б мешкати в невеличкій садибі з Річардом Ґреєм, аніж у палаці з будь-ким іншим.

Коли всі вмовляння звелися нанівець, мамин батько нарешті дав закоханим дозвіл на одруження, якщо вони аж так того бажають, але попередив, що тоді позбавить дочку її частки спадку. Він сподівався, що це остудить їхній запал. Так куди ж пак! Мій тато прекрасно розумів незрівнянну цінність моєї матері, бачив, що вона сама собою є коштовним багатством. Він ладен був радо взяти її за дружину на будь-яких умовах, хай лише згодиться прикрасити його скромне обійстя; а вона воліла б краще трудитися власними рученятами, ніж розлучитися з коханим, щастя якого було її втіхою; він віддавна злився з нею в одне ціле серцем і душею. Тож її статки перекочували до гаманця мудрішої сестри, яка вийшла заміж за багатого вельможу, а моя мати, на загальний подив і співчуття, подалася геть із людських очей до затишного сільського пасторського будинку поміж пагорбів. Утім, попри все це, попри мамин піднесений дух і татові капризи, я впевнена, що в усій Англії ви не знайдете щасливішої пари.

Із шістьох дітей тільки мені й моїй сестрі Мері вдалося вийти з пелюшок і пережити всі небезпеки раннього дитинства. Я, будучи молодшою на п'ять чи шість років, завжди була для них усіх лише «малятком», сімейною улюбленицею. Батько з матір'ю та сестрою мене сильно розпестили, але не безглуздими пустощами, які б ви-

плекали в мені вередливість і непокору, а невпинною ласкою, зробивши мене безпорадною, залежною, украй непристосованою до життєвих клопотів і негараздів.

Ми з Мері виховувалися в цілковитому відлюдді. Мати, будучи водночас вельми здібною, добре начитаною та працьовитою, взяла весь тягар нашої освіти на себе, за винятком латини, яку викладав тато, тому ми навіть ніколи не ходили до школи. А оскільки довкола людей не було, наш зв'язок зі світом обмежувався врочистим чаюванням, на яке батьки час від часу кликали всіх провідних місцевих фермерів і торговців, щоб не здатись аж надто гоноровими для теревенів із сусідами, та щорічними відвідинами дідуся по батьковій лінії. Тоді до нас приїздили хіба що він, наша люба бабуся, незаміжня тітка й двоє-троє якихось літніх леді та джентльменів. Іноді мати забавляла нас із сестрою всякими історіями й анекдотами з її молодості. Хоч слухати їх було напрочуд весело, вони часто пробуджували, принаймні в мені, приховане й таємне бажання звідати бодай трішки більше білого світу.

Яка безтурботна й щаслива молодість, думалося тоді мені, але мати наче ніколи й не журилася за минулим. Мій батько ж, чия вдача від природи не була ані мирною, ані бурхливою, нерідко без потреби картав себе думками про ті жертви, на які пішла заради нього кохана дружина, і сушив собі голову незліченними планами, як примножити скромний статок заради неї та нас усіх. Марно мати запевняла його, що їй і так усього вдосталь, тож, якщо він просто відкладатиме по кілька копійок на дітей, нам вистачить і на тепер, і на майбутнє. Проте ощадливість — це не про мого батька: у борги він не залазив (мати добре пильнувала, аби такого не сталося), але

допоки мав на руках гроші, мусив їх розтратити. Йому подобалося бачити свій дім у затишку, а дружину й дочок гарно вдягненими та причепуреними. Ба більше, він мав добре серце й любив подавати бідним, по змозі, звісно ж, хоча не один сказав би, що й понад змогу.

Врешті-решт такий собі добрий друг порадив йому, як подвоїти своє майно одним махом, а згодом наростити його до невимовних масштабів. Цей друг був купцем, людиною заповзятливою і, безумовно, талановитою; він був дещо скутий у своїх ділових амбіціях через брак капіталу, тож великодушно пообіцяв моєму батькові справедливу частку своїх прибутків, якщо той довірить йому все, що має. Купець упевнено твердив, що хай яку суму батько вкладе йому в руки, за кожен цент поверне два. Скромна нерухомість була поквапом продана, а виручка пішла в кишені доброзичливого торговця, який з не меншим поспіхом узявся вантажити свій корабель усяким крамом і готуватися до подорожі.

Батько, як і всі ми, не міг натішитися нашим блискучим майбутнім, але поки що на плаву нас тримала лише мізерна платня священника. Проте тато, здавалося, вважав, що це не причина суворо урізати наші витрати. Так, відкривши рахунок у містера Джексона, а потім у Сміта та Гобсона, ми зажили навіть вільніше, ніж раніше, хоча мати запевняла, що нам ліпше триматися берега, бо сподівання на швидке багатство — то, зрештою, лише сподівання, тож краще хай батько довірить усі фінанси їй і тоді не знатиме нужди, однак цього разу він і слухати не хотів.

Ех, скільки щасливих годин ми з Мері провели, сидячи за роботою біля каміна, блукаючи порослими вересом пагорбами, байдикуючи просто неба під плакучою

березою (єдине чималеньке дерево в саду), омріюючи між собою та з батьками наше майбутнє щастя: що робитимемо, що побачимо, чим розживемось. І важко було б придумати міцніший фундамент для нашого чарівного захмарного замку, ніж багатство, яке ось-ось мало звалитися на нас від удалих спекуляцій шляхетного купця. Наш батько не далеко від нас утік, тільки прикидався серйозним, висловлюючи свої світлі надії та бадьорі сподівання в жартах і грайливих дотепах, які завжди видавалися мені надзвичайно кмітливими й потішними. Мати аж світилася від радості, бачачи його таким сповненим надій і радості, проте однаково побоювалась, аби він не брав усе це надто близько до серця. Одного разу я навіть почула, як вона прошепотіла, виходячи з кімнати:

— Боже, не дай йому розчаруватись! Я не знаю, як він це переживе.

Утім, розчарування прийшло, та ще й яке гірке. Як грім серед ясного неба на нас обрушилася звістка, що корабель, який віз наше багатство, розбився і пішов на дно з усім товаром, забравши із собою кількох членів екіпажу й самого невдатного купця. Мені було шкода батька, шкода, що так посипалися всі наші казкові замки, але з молодецькою невимушеністю я швидко оговталася від потрясіння.

Хай багатство мало свої принади, мене, таку недосвідчену й геть зелену, злидні зовсім не лякали. А навпаки, якщо чесно, сама думка про те, у який тісний кут ми загнані, кинуті напризволяще, змушені опиратися тільки на власні сили, неабияк бадьорила. Я лише хотіла, щоб тато, мама й Мері були тієї ж думки, що і я; тоді, замість бідкатися про минулі лиха, ми всі могли б радо взятися до роботи, щоб усе виправити. І що тяжчі

труднощі, що гірші в нас сьогодні біди, то менше ми маємо журитися завтра, щоб перетерпіти нові негаразди й мати силу боротися зі старими.

Мері не тужила, але постійно переймалася нещастям, поринувши в глибокий смуток, з якого її не могли вивести жодні мої потуги. У мене не вийшло переконати її поглянути на цю ситуацію з іншого боку, так, як я. Якщо чесно, я настільки переживала, аби мені не приписали дитячу легковажність чи недалекоглядну дурість, що тримала при собі свої світлі ідеї та життєрадісні думки, добре знаючи, що їх ніхто не поцінує.

У мами було лиш одне на думці: як би розрадити батька, сплатити борги й усіляко урізати наші витрати. Проте тато був убитий горем — здоров'я, сила й дух були підірвані цим тяжким ударом, і повністю оговтатися він уже не зміг. Даремно моя мати намагалася підбадьорити його, звертаючись до його праведності та мужності, до його любові до неї і до нас. Саме ця любов була йому найстрашнішою мукою, адже це заради нас він так палко прагнув примножити свої статки, а вогник у наших очах надавав яскравого блиску його надіям, тому його теперішнє страждання було таким гірким. Батька гризли докори сумління, бо знехтував маминою порадою, яка принаймні б уберегла його від зайвих боргів. Він намарне картав себе, що з благородства, безтурботності й достатку затягнув її із собою у злидні та нужду. Серце йому кров'ю обливалося бачити, як ця розкішна високоосвічена жінка, до якої колись усі залицялись і якою так захоплювалися, перетворилася на діловиту господиню, повсякчас із головою зануреною в хатні справи та хазяйство. Сама добровільність, з якою вона виконувала всі ці обов'язки, життєрадісність, з якою зносила негаразди, її

добра душа, яка не поклала на нього ані крихти провини, — усе це майстер самокатування обернув на ще більшу причину для страждань. Отак розум полює на тіло, розхитуючи нервову систему, а та, зі свого боку, ще більше тривожить розум. Так потихеньку-помаленьку батько геть ослаб, і ніхто не міг його переконати, що все не так похмуро, не так безнадійно, як йому вимальовувала його хвороблива уява.

Зручний фаетон продали разом із кремезним вгодованим поні — наш давній улюбленець, який мав дожити свої дні в злагоді й ніколи з нами не розлучатися. Невелику каретню[1] і стайню здали в оренду, хлопця-слугу й більш досвідчену (а від того й дорожчу) з двох служниць звільнили. Одяг наш полатали, поперешивали й заштопали до краю пристойності; нашу їжу, завжди одноманітну, тепер спростили до небувалого, за винятком улюблених батькових страв. На вугіллі та свічках до болю економили. Замість двох свічок запалювали одну, та й ту за крайньої потреби; вугілля дбайливо згрібалося до купки на напівпорожній решітці, особливо коли тато провадив у церкві службу або лежав хворий, прикутий до ліжка. Тоді ми сиділи, закинувши ноги на припічок, час від часу зішкрібаючи згаслі жаринки, потрохи посипаючи їх попелом і крихтами вугілля, аби ті не згасали. Що ж до наших килимів, то ті згодом зносилися до нитки, їх латали й штопали навіть частіше, ніж одяг. Щоб зекономити на садівнику, ми з Мері взяли на себе обов'язок доглядати за садом. Коли одна служниця не встигала й по хаті поратись, і за плитою стояти, ту роботу брали на себе моя мати із сестрою з невеликою

[1] Каретня — це приміщення для карет. — *Прим. ред.*